

Мовленнєвий етикет як складова виховного процесу

О.А. Шумейко, канд.філол.наук

*Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

Вироблені суспільством норми поведінки і форми поведіння об'єднуються в цілій системі, яку прийнято називати **етикетом** (з фр. ярлик, етикетка). Ці норми становлять собою категорію історичну і змінну. У кожному суспільстві вони залежать від характеру суспільних відносин.

Спілкування – явище складне, синкретичне. У ньому міцно переплетені соціальні, психологічні та мовні чинники. Тому вивчення комунікативного акту без комплексного підходу неможливе. Важливу роль у людському спілкуванні відіграє мова, а точніше мовлення (мовленнєва діяльність, що включає і мовленнєву поведінку), яке є найуніверсальнішим засобом комунікації. Саме мовні характеристики акту комунікації вивчені мало.

Мовний (мовленнєвий) етикет, необхідний для досягнення комунікації, реалізується спеціальними мовними засобами, скерованими на з'ясування, підтримання, припинення комунікації.

Отже, установлення і припинення контакту обов'язково передбачає додержання певних норм мовної поведінки (мовного етикету) співрозмовниками – уваги до партнера, врахування його потреб, доброзичливого ставлення.

Різні мови світу виробили спеціальні лексичні, морфологічні, синтаксичні засоби вираження ввічливості, спеціальні етикетні мовні формули, які становлять мовний етикет.

Мовний етикет – це усталені мовні формули: звертань і вітань, при підтриманні контакту – формули вибачення, прохання, подяки тощо, при припиненні контакту – формули прощання, побажання.

Мовний етикет є складовою частиною загального етикету, а також є однією із складових виховного процесу і являє собою правила мовної поведінки, що встановлені серед носіїв мови у національному колективі, а також у невеликих соціальних групах залежно від соціального стану, віку, ситуації спілкування тощо. Він відрізняється від інших складників загального етикету своїми властивостями, сутність яких полягає, насамперед, у невідворотності, обов'язковості виконання норм.

Мовний етикет – явище індивідуалізоване, на вибір якого впливає і тональність спілкування. Неабияке значення має тон розмови, вміння вислухати іншого, вчасно і доречно підтримати тему.

У сучасному світі з'являються нові типи комунікації, тип демократичного мислення і спілкування.

Складові поняття мовної особистості:

- 1) оволодіння мовними знаннями;
- 2) багатий інформаційний запас і бажання його розширювати;
- 3) володіння основами національно-мовного етикету відповідно до комунікативного задуму;
- 4) мовленнєва культура.

Основними вимогами мовного етикету є ввічливість, уважність, чемність, порядність та тактовність.

У різних народів по-різному склалися поняття, що пристойно, а що ні. Правила порядності умовні, і невиконання їх не спричиняє відповідальності, але при цьому можна не розраховувати на прихильність до себе тих, хто тебе оточує. Хід думок має бути послідовним, логічно завершеним. Тональність розмови теж повинна бути єдиною від початку і до кінця.

За умовами і змістом мовної ситуації вирізняють **різновиди мовного етикету: звертання, привернення уваги, вітання, знайомство, запрошення, прохання, порада, погодження, згода, вибачення, скарга, втішання, докір, комплімент, несхвалення, побажання, вдячність, прощання.** Відбір засобів для кожного різновиду мовного етикету диктується умовами спілкування, а також особистими якостями комунікантів. У спілкуванні важливу роль відіграють, крім словесних (вербальних) засобів, невербальні (жести, міміка, інтонація), загальна манера поводитися. Не варто надто розмахувати руками та жестикулювати, ховати очі тощо.

Крім уміння спілкуватися, дуже важливо вміти слухати, бути уважним до співрозмовника. Власне, слуханню треба віддавати перевагу в порівнянні з іншими видами діяльності. Велике значення у міжособистісному спілкуванні мають жести. Вітаючись, треба дивитися в очі тому, до кого звертаєтесь.

Щоб правильно і красиво говорити, треба постійно збагачувати свій словниковий запас слів мови, правильно вимовляти слова, використовуючи крилаті вислови; боротися із суржигом, уникати слів жаргонної лексики; висловлювати думки коротко, краще мовчати, якщо добре не знаєш предмета розмови; говорити правду. Велике значення має не тільки що сказано, але і як сказано. У мовленнєвій

поведінці проявляється особистість. Вона є свідченням рівня культури, вихованості, інтелігентності.